

pályázat PROBSTNER ALFRÉD bírálata szerint a mértéket meg nem ütven, a jelíges levelet gróf TELEKI elnök mindjárt ott helyben elégette. Ezután ZSIGMONDY ÁRPÁD ismertette az Országos Műszaki Tanács tervezetét, s kívánja, hogy ebbe a tanácsba legalább egy-egy bányamérnököt és kohómérnököt nevezzenek ki az V. és VI. fizetési osztályba, 50% működési pótlékkal, s a kinevezés ügyében a pénzügyminisztériumot is hallgassák meg. A nagy körültekintéssel kidolgozott javaslatot általános helyesléssel fogadta a szép számban egybegyűlt szakközönség. Ezután elfogadták Nagybánya város meghívását az 1912. közgyűlésre, s az elnök kimondotta, hogy a kissármási gázkúthoz tervezett kirándulást is erre az időre halasztják. ZARÁNDI KNÖPFLER GYULA ismerteti az aranylopások korlátozása ügyében készülő törvénytervezetet, amelyről július hó 7-én Budapesten beható tanácskozás készül.

Végül az elnök bejelenti a maga és tisztársai lemondását, s hajlott korára való tekintettel kéri, hogy őt ne is válasszák meg többé erre a felelősségteljes állásra. MÜNNICH KÁLMÁN udvari tanácsos és országgyűlési képviselő azonban kéri, hogy továbbra is maradjon önmagyméltósága a magyar bányászok vezére, amire az elnök megadja magát a közhangulat megnyilvánulásának. A választás eredménye a következő: Elnök: gróf TELEKI GÉZA; alelnökök: ANDREICS JÁNOS, FARBÁKY ISTVÁN és LÁZÁR ZOLTÁN; pénztáros: GÁGER EMIL; ügyész: BALKAY BÉLA dr.; ellenőr: KNÖPFLER GYULA; könyvtáros: GYÖRGY ALBERT.

Azonkívül megválasztottak 12 helybeli és 12 vidéki választmányi tagot.

A vasárnapi közgyűlést hétfőn előadások követték, amelyek sorában BÖCKH HUGÓ dr. m. kir. főbányatanácsos a földgázokról tartott figyelemreméltó előadást, FEHÉR MANÓ dr. az új bányabíráskodásról, s FARKAS JÁNOS a kénkovandfölgázhasználásáról.

TÁRSULATI ÜGYEK.

A) Jegyzőkönyv a geológiai szakszótárt előkészítő bizottság 1910 dec. 10-i üléséről.

Jelen vannak: SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök elnöklete alatt, LÓCZY LAJOS dr., MAURITZ BÉLA dr., PÁLFY MÓR dr., PAPP KÁROLY dr., SCHAFARZIK FERENC dr., TREITZ PÉTER, mint a Magyarhoni Földtani Társulat 1910 nov. 16-i választmányi ülésétől kiküldött bizottság tagjai.

Elnöklő másodelnök üdvözlővén a megjelenteket, a jegyzőkönyv vezetésére felkéri PAPP KÁROLY dr. elsőtitkárt, s felhívja, hogy a Magyarhoni Földtani Társulat választmányának megbízását olvassa fel.

PAPP KÁROLY felolvassa az 1910 november hó 16-án tartott választmányi ülésnek idevonatkozó határozatát, amely a következő:

«Elsőtítkár a következőket jelenti:

c) «Az 1909 nov. 5-i választmányi ülés elhatározta, hogy a Természettudományi Mesterszótár szerkesztésére bizottságot alakít, s felszólítja a Magyar Földrajzi Társaságot, a Kir. Magy. Természettudományi Társulatot s az Erdélyi Múzeum-Egyesületet, hogy a bizottságba két-két tagot küldjenek. Tisztelettel jelentem, hogy a Földrajzi Társaság ebben az ügyben CHOLNOKY JENŐ dr. főtítkárt és KÖVESLIGETHY RADÓ dr. levelező tagot, a Természettudományi Társulat TÚZSON JÁNOS dr. választmányi tagot és GORKA SÁNDOR dr. társulati titkárt, az Erdélyi Múzeum-Egyesület pedig APÁTHY ISTVÁN dr.-t és SZÁDECZKY GYULA dr.-t küldötte ki.»

LÖRENTHEY IMRE dr. választmányi tag megjegyzi, hogy tudomása szerint a Magyar Nemzeti Múzeum is jelölt két tagot.

Elsőtítkár erre azt válaszolja, hogy neki tudomása nincs erről; azonban óhajtja, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum is delegáljon lehetőleg egy zoológust és mineralógust a Mesterszótár-készítő bizottságba, e célból fel fogja kérni a Múzeumot, ha a Választmány ezt eirendeli. Azonkívül felkérendőnek tartja a m. kir. Földtani Intézetet is két tag küldésére. Lóczy Lajos vál. tag, mint a m. k. Földtani Intézet igazgatója megjegyzi, hogy ő maga is szívesen részt vesz a szótárkészítő munkálatokban; azonban célszerűbbnek tartaná, ha előbb előkészítő munkálatokat végezne egy szűkebb bizottság.

PÁLFY MÓR dr. választmányi tag ugyanezen a véleményen van. Már a múlt évi tanácskozások alkalmával is az volt a cél, hogy csak geológiai szakszótárt készítsen a bizottság; ezért tehát főlegesennek tartja, hogy a bizottságba zoológusokat s botanikusokat is meghívjanak.

Többek hozzászólása után a választmány akként határoz, hogy — mielőtt a Természettudományi Mesterszótár-készítő bizottságot összehívna, — előbb előkészítő-bizottságot küld ki, hogy az a geológiai helyesírás eiveit megállapítsa. A bizottság elnökségével megbízta SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnököt, s a bizottság tagjainul kiküldi: 1. LÓCZY LAJOS, 2. MAURITZ BÉLA, 3. PÁLFY MÓR, 4. PAPP KÁROLY, 5. SCHAFARZIK FERENC, 6. TREITZ PÉTER urakat.

A választmány felkéri a nevezett bizottságot, hogy munkálatait minél előbb kezdje meg, s erről véleményes jelentést tegyen a választmánynak.

Több tárgy nem lévén, elnök a választmányi ülést este félkilencor berekeszti.

Elnöklő másodelnök megállapítja, hogy a választmánytól kiküldött bizottságnak mind a hat tagja megjelent, ami nagy örömmel tölti el, minthogy ily módon remény van arra, hogy már a mai ülésen egységes megállapodáshoz juthatunk. Bejelenti azután, hogy az elnökség már előkészítő munkálatokat is készített s felhívja PAPP KÁROLY dr. bizottsági előadót, hogy ezt a munkálatot terjessze elő.

Az előadó erre bemutatja a következő tervezetet:

«Tisztelt Bizottság! Hogy a Geológiai Szakszótár készítésébe alaposan belefoghassunk, szükséges bizonyos általános elvekben megegyeznünk. Tudvalevő dolog, hogy a mai írásmód hosszú történeti fejlődés eredménye, amely sokféle író és tudós írásából fejlődött ki s épen ezért nem egységes. Hiába való törekvés tehát teljes következetességet kívánnunk a helyesírásban, mert az írást az élő nyelvérzék irányozza, amely évről-évre fejlődik, s gyakran a legellentétebb módokat mutatja egymás mellett.

Épen ezért mi se ragaszkodjunk valami általános régi sablonhoz, hanem olyképp igyekezzünk magyarul írni, amiként manapság a legtöbb író és szakember ír. Hiába erőltetnénk például a Magyar Tudományos Akadémia klaszszikus írásmódját, amikor manapság az élet egész más irányt követ. Épen a természetvizsgáló az, aki nem ragaszkodhatik az elavult formákhoz, hanem a fejlődés, haladás zászlaját lobogtatja a kezében. Ezért a helyesírásban se maradjunk el korunk fejlődésétől, hanem írjunk olyképpen, amiként legjelesebb íróink s hirlapjaink írnak, s amiként a mai nemzedék iskoláinkban is tanulja a magyar helyesírást.

A helyesírásnak általában két fajtája van, ú. m.

1. a kiejtés szerint vagy hangok szerint való (fonetikus) írás és

2. a szóelemző vagyis az etimologikus írás.

Az összes magyar nyelvtanok megegyeznek abban, hogy a magyar helyesírás elsősorban a kiejtésből indul ki, mert az egyszerű, ragtalan tőszók hangjait általában híven fejezi ki állandó jegyekkel. E mellett azonban nagy tért enged a szóelemzésnek is.

A helyesírás szokás és a divat dolga; s így bizonyos korok szerint változik. SIMONYI ZSIGMOND kimutatja, hogy hazánkban a *c* hangot eleinte *c*-vel írták, azután *cz*-vel, *ch*-vel, *tz*-vel, a Magyar Tudományos Akadémia fennállása óta állandóan *cz*-vel írja. A mai hivatalos iskolai helyesírás ismét az egyszerű *c*-t alkalmazza.

Az utolsó évtizedekben Európaszerte a helyesírás egyszerűsítésével foglalkoznak. Hazánkban a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1903-ban elrendelte az összes magyar iskolákban az egyszerűsített iskolai helyesírást, amelynek 1909-ben megjelent bővített kiadását, SIMONYI ZSIGMOND: Új Iskolai Helyesírását van szerencsém bemutatni.

Az egyszerűsített iskolai helyesírásban négy fontosabb újítást találunk, ú. m. 1. a *cz* helyett az egyszerű *c*-t; 2. a *val*-vel ragos alakok rövidített írását, pl. *kalapáccsal*; 3. az *aki*, *ami*, *ahogy*, szóval a vonatkozó névmások egybeírását; 4. a jövevény szóknek kiterjedtebb magyaros írását.

Úgy hiszem, hogy bizottságunk nyelvészeti feladatokkal nem óhajt foglalkozni, s így a három első pontról nincs mit vitatkoznunk.

Hátra marad tehát a negyedik pont: az idegen szavak, SIMONYI-val szólva a jövevény szók írása.

Az idegen szavak írása körül igen sokféle vélemény küzd egymással. Előre bocsátom, hogy a rég meghonosult szavakat mindenki magyarosan írja, például: *paradicsom*, *zsold*, *rózsa*. Csak arra nem tudunk megegyezni, hogy az újabb korban átvett szavak közül miket tartsunk meghonosultaknak, s miket ideiglenesen befogadott vendégeknek. Vajjon tehát így írjuk-e *filozófu*, *fizika*, *konkordáns* és *fillit*, vagy *philosophia*, *physika*, *concordáns* és *phyllit*?

Ezekre a kérdésekre minden lényeges pontban megfelel SIMONYI ZSIGMOND: a Helyes Magyarság című 1903-ban megjelent munkájában, amelynek 98. oldalán ezeket írja:

«Az idegen szók írása sok és heves vita tárgya. Aki e dologban véleményt akar magának formálni, először is azt gondolja meg, hogy a rengeteg sok idegen szónak, amely irodalmunkat elárasztja, a felére sincs szükségünk. Aki minden szükség nélkül alkalmaz idegen szót, aki az orvoslást *szanálásnak*, a tervezést *kontemplálásnak*, az emlékiratot *memorandumnak*, a mozzanatot *momentumnak*, az emlékművet *monumentumnak*, a tehetséget *talentumnak* nevezi, aki a beszéd helyett *szpicset* mond, aki *szán zsen* beszél: az nem javítja és nem szépíti nyelvünket. Ellenben a művelődés szempontjából igen káros az idegen szók járványa, mert a megértést nagyon megnehezíti. Hiszen az olvasók nagy része diákul sem ért, hát még a sok francia angol, olasz kifejezést hogy értse meg? De viszont ha szükségünk van az idegen szókra, akkor ne nehezítsük meg az olvasó közönség dolgát a sokféle idegen írásmóddal, hanem írjunk a magyar olvasónak mindent magyarosan: *gimnázium, fillokszéra, telefon, kolera, kvóta, delegáció*, ne pedig *gymasium, phylloxera, telephon, cholera, quota, delegatio*! Persze e mellett a ritkábban előkerülőket, az idegen fogalmak, az idegen intézmények nevét írhatjuk eredeti alakjukban, de húzzuk alá és nyomassuk dült betűvel; hasonlóképp az olyan műszókat, melyek csak szakmunkákban szükségesek s a nagy közönség elé úgyszemint kerülnek. A tulajdonneveket is zavar elkerülése végett célszerű meghagyni eredeti alakjukban. De különben ne találjuk az olvasó elé százféle nép írása módját, hanem írjunk a magyarnak magyarul és magyarul.»

Ezen általános irányú bevezető után idézem ugyancsak SIMONYI ZSIGMOND: Iskolai Helyesírásának legújabb kiadásából, a jeles nyelvésznek egy közbeeső mérsékelt álláspontját (az 1909. évi kiadás 13. oldalán):

«Az idegen szóknak egy részét magyarosan, más részét az idegen írásmód szerint kell írni. (1.)

1. Magyarosan a) azokat, amelyek a nép nyelvében is közhasználatúak pl. *fillokszera, finánc, doktor*, b) azokat, amelyek az irodalomban közhasználatúak, pl. *akadémia, múzeum, fizika*. Ez utóbbiak közül a teljesen magyaros írástól csak azokban térünk el, amelyekben *ch* vagy *x* van; ezt a két idegen betűt megtartjuk, pl. *technikus, monarchia, expedició*, c) a nem latin vagy görög betűkkel író népek nyelvéből való szavakat és a szláv és oláh szóknak eltérő betűjegyeit, pl. *cár, khán, kalifa zsvió, szetreszka, cine, mintye*.

2. Az idegen írásmód szerint írjuk: a) az idegen fogalmak, intézmények, szokások nevét; pl. *renaissance, cerele*; — a nem közkeletű tudományos és egyéb műszavakat, pl. *prætor, quæstor, circulus vitiosus* — c) minden idegen nyelvű idézetet, pl. *conditio sine qua non, audiatur et altera pars.*»

Ezzel a mérsékelt állásponttal szemben ugyancsak a nevezett tudós az említett munkájának 14. oldalán már ismét szélsőbb álláspontra helyezkedik, amikor a következőképp ír: «Nem ügyelhetünk a magyar írásban arra, hogy a görög eredetű szót egyszer *i*-vel, másszor *y*-nal, egyszer *t*-vel, másszor *th*-val, egyszer *k*-val, másszor *kh*-val kellene írni. Azért legcélszerűbb, hogyha

magyarosan írjuk nemcsak a rég meghonosultakat: *krónika, iskola, doktor, gimnázium, kollégium*, hanem így írjuk az újabban átvetteket is: *klór, fizika, litográfia, sovinizmus, sablon*. Mert a sokféle idegen nyelv helyesírását még legműveltebbjeink sem tudják biztosan s helyén kívül is *y*-okat és *th*-kat írniak.»

Az én véleményemnek az utóbb idézett szélső álláspont felelne meg legjobban, s ha már klórt és sovinizmust írok, úgy következetesen reneszánsz-t és kvesztor-t is kell használnom. (2.)

Teljesen osztom SZABÓ JÓZSEF felfogását, aki a Magyar Tudományos Akadémiában már csaknem két évtizeddel ezelőtt kifejtette nézetét «Az idegen szók használás módja» című tanulmányában (Előadta a III. osztály ülésén 1891 október hó 19-én). Csaknem teljesen a SZABÓ JÓZSEF-féle helyesírási alapon szerkesztettem 1909-ben a Földtani Intézet kiadásában megjelent Múzeumi Vezetőt, amelyben körülbelül minden geológiai szó előfordul.

Mielőtt a részletekbe mennék, még egy dolgot kell itt fölemlítenem. KAZINCZY iskolája a latin eredetű szóknak nálunk meghonosult alakjai helyett a rövidebb németes, franciás formákat használta, pl. *filozóf, pedagóg, geológ* alakokat a *filozófus, pedagógus* és *geológus* helyett. Amik a németből, franciából jöttek át a magyar nyelvbe, azok rövidített formában honosultak meg. Így a *klór, pírít*, továbbá az *ív* (us) képzős latin mellékeveknek rövidítése *pozitív, negatív, relatív*. Ezekről azt mondja SIMONYI ZSIGMOND: Helyes Magyarságnak 96. oldalán, hogy «hiú és céltalan törekvés ezeket visszacsavarni eredeti klasszikus alakjukra és azt mondani: *klórum, pírítész, pozitívus, negatívus*. Mert épen ilyen jogon lehetne a meter *metrum*, az advent *adventus*, az angyal pedig *angelus*, a püspök *episkopus* és a pünkösöd *pentekoste*!»

Ebben azt hiszem, hogy az újabb kolozsvári természettudományi iskola *dioritis-porfiritis*-féle szavaira is meg van a válasz. APÁTHY ISTVÁN túlzott klasszikus írásmódja sehogysen illik bele korunk egyszerűsítő irányzatába.¹

Ha ezek után SIMONYI ZSIGMOND és SZABÓ JÓZSEF helyesírásának elveit röviden összefoglaljuk, úgy a következő kép áll elénk:

1. A magyar írás 40 önálló betűje közül közép *á*-val fejezi ki a magyar fonetika a francia *en*-t: *ánkét* (enquete):

2. a latin és görög szavak *æ, œ* betűje már az egyszerűsítés miatt is *e*-vel írandó, így a latin s német Aetna helyett a magyarban az olaszos *Etnát* írjuk. Aesthetica szintén az olasz mintára *esztetika* lesz. A hæmatitot *hematitnak* s ugyanígy az *rocén, oligocén, miocén, pliocén* szavakat az angol mintára egyszerű *e*-vel írjuk. Kirívó németesség a görög és latin eredetű szókban a német *ä* használata, pl. *pädagogia*, a helyes *pedagógia* helyett.

¹ A mai magyar természettudományi műnyelv alapelveit behatóan fejtegeti SZILY KÁLMÁN a Természettudományi Közöny XLII. kötetének 1910 május 1-i számában. Ezeket az alapelveket általában bizottságunk is elfogadja.

3. Az idegen szavak *y*-ját *i*-re változtatjuk, pl. *gyps* helyett *gipszet*, *trachyt* helyett *trachitot*, *typus* helyett *tipust* írunk.

4. A francia *au*, *cau* hangzókat *ó*-val írjuk: *büro*, *nivó*, *plató*.

5. A francia *eu* helyett *ő*-t írunk, *likör*.

6. Ugyancsak a francia *ou*-t *ú*-val használjuk, a *tour* helyett tehát *túr*-t írjunk.

7. Az egyszerű *c*-t általánosan fogadjuk el a *cz*, vagy *tz* helyett. Természetesen Lóczy, Bárczy stb. tulajdonnevekben meghagyjuk az eredeti régi írásmódot, sőt pl. a Révai-féle nagy lexikon még a helységnevekben is meghagyja a *cz*-t, így: *Czepléd*, *Miskolcz*, *Vácz*. Az idegen szavakban ellenben a *c*-t *k*-val írjuk, pl. *accentus*. Hisz már a németek is szélében használják a *c* helyett a *k*-t. Az ásványtani *kalcit*-ban meg van pl. a *k* is, *c* is, ahol már az írással jelezhetjük a kiejtést. A kémiai *kalcium* *Ca* szimbolumát természetesen senki sem bolygatja.

8. A *ch* betű a legkényesebb. Mert például az arab eredésű *chemiát* a norvég *kémiának* írja, az olasz *ch*-val írja, de úgy ez, mint a spanyol ember *k*-nak hangoztatja. Egyformán helyes tehát akár *chémia*, akár *kémia*; következetesebb leendő azonban a *kémia* írása. A *trachit* szót az olasz *k*-nak ejti ki, tehát a magyar is mondhatná *trakit*-nak, de elterjedtebb a *trachit*. SZABÓ JÓZSEF a *ch* meghagyása mellett van, annyival is inkább, mert a *ch* a régi magyar nevekben is megvan, pl. SZÉCHENYI, CHOLNOKY stb.

9. A görög *ph*-t írjuk *f*-fel, *fonolit*, *porfir*, *amorf*.

10. A *k*-t általában használjuk a *c* helyett, *kolléga*, korál, továbbá *q* helyett a francia szavakban, pl. *ánket*, *likör*.

11. A *q* betűt lehetőleg csak a személy, geográfiai s paleontológiai nevekben hagyjuk meg, pl. *Quarnero*, ellenben a többi idegen szóban *kv*-val írjuk: *kvártély*, *kvare*, *kvareit*, mert így jobban *kvadrál* a magyarnak. SZABÓ JÓZSEF ugyan azt mondja, hogy hagyjuk meg a nemzetközi *qu*-t a kvareban, mert a magyarban úgy is meg van a *k o v a* szó. Csakhogy sajnós a mai középiskolás fiúnak már önkénytelenül is *kvarcra* jár a tolla.

12. Az *s* szintén kényes betű, amelyet hol *s*-nek, hol *sz*-nek írnak az idegen eredetű szavakban; de sokkal magyárosabb a *diszkrét*, *s miniszter* féle szavakban az *sz*.

13. A *t* betű egyszerűen sokkal magyárosabb, mint *th*-val; tehát *hiperosztén*, *riolit* egyszerű *t*-vel írandó, épúgy, amiként *Teréziát* ma már senki sem írja *Theresiá*-nak.

14. Az *x* betűre a geológiában meglehetősen szükségünk van, azért hagyjuk meg, már azért is, mert sokkal egyszerűbb, mint a *ksz*, tehát legyen *expedició* és *oxigén*.

15. A *z* betűt itt-ott az *s* helyett írjuk, pl. a *fizika* szóban.

16. A *zs* betűt a francia *g* helyett a *zsandór* féle szavakban használjuk.

17. Az idegen tulajdonnevek írását illetőleg a latin betűkkel író népek tulajdonneveit változatlanul hagyjuk; az orosz, török, perzsa, arab, szóval a keleti neveket magyárosan írjuk, tehát nem TSCHERNSCHIEW, hanem CSERNISEV.

A tulajdonneveket magyarosan a keresztnév hátratételével írjuk: COTTA BERNÁT, HAUER FERENC. Egyes kiváló emberek neveit ugyan a magyar nyelvszokás egészen az eredeti formában fogadta el, pl. LEONARDO DA VINCI, de ezt a kivételes szokást nem lehet általánosítani. Helytelen tehát az az újabb szokás, hogy minden sveici hegymászonak keresztnévét az eredeti alakban írják. Amely keresztnévet magyarra fordítani nem tudunk, azt az eredeti formában tartjuk meg, de mindig a vezetéknev után tesszük.

A tulajdonneveket mindig nagy kezdőbetűvel írjuk, tehát a nemesi előneveket is. Helytelen újabb szokás a nemesi előnévnek kis betűvel való írása, mert SÁROMBEREKI NAGY FERENC ép olyan jellegű szó, mint akár PÁVAY-VAJNA FERENC vagy SZINTEI-MERSE ZSIGMOND.

A magyar nyelv a személyek neveiben előre a legfontosabb nevet, s azután a kevésbé fontosat teszi. Ezért a *gróf*, *báró* vagy *dr.* jelző is hátra jön. Ahol azonban több jelző összetorlódik, ott az öröklött jelzőt a név elé, s a szerzett jelzőt a név után tesszük. Tehát: báró NOPCSA FERENC dr.

18. A földrajzi tulajdonneveket az illető ország helyesírása szerint s így a magyar községek is a Hivatalos Helységnévtár szerint írjuk.

Azonban az ismertebb külföldi városok nevét magyarosan is írhatjuk, mert például a Budapesti Közlöny is állandóan *Bécs*et és nem *Wient* használ. Magyar nyelven írt közleményünket úgy sem érti meg semmiféle náció, s ezért nagy baj nem származik abból, ha itt-ott Bécs vagy Velence van is a magyar szövegben, mert a német vagy francia fordítás úgy is a helyes földrajzi nevet fogja használni! (3.)

19. Csillagászati munkákban az égi testeket *Föld*, *Nap*, *Füsttűk* nagy betűvel szokás írni; ugyanilyen jogon a geológiai *Föld*, *Kréta*, *Jura*, *Triász* képződmények is nagy betűvel volnának írandók, sőt az ásvány s kőzet nevek is. Azonban az újabb szokás a kőzet s ásványneveket, sőt a geológiai képződmények nevét is kis betűvel írja.

20. A kőületneveket mindig latinosan írjuk és pedig a nemi nevet mindenkor nagy kezdőbetűvel, míg a faji nevet kis betűvel. Csak akkor írjuk mind a két nevet nagy betűvel, ha a faji név személyről van elnevezve, pl. *Megalodus Lóczyi* HÖRNES. A kőületnév és a szerző neve közé vesszőt tenni teljesen fölösleges, mert ez nemcsak hogy zavart okoz, de a nyomdai költséget is drágítja. »

*

Ezzel a tervezettel kapcsolatban előadó bemutatja a m. k. földtani intézetnek 1886. évi megállapodását, amely csaknem 20 esztendeig állandóan érvényben volt a m. k. földtani intézet kiadványaiban, s csak HALAVÁTS GYULÁNAK a szerkesztéstől való visszalépésekor szűnt meg. Ez az érdekes megállapodás a következőkép szól:

«Jegyzőkönyv. Felvétel 1886. április hó 13-án a m. k. földtani intézetben tartott értekezleten. Jelen voltak: BÖCKH JÁNOS m. k. osztálytanácsos, a m. k. földtani intézet igazgatója; HOFMANN KÁROLY dr. m. k. főgeológ, PETHŐ GYULA dr. és HALAVÁTS GYULA m. k. segédgeológok.

Elnöklő osztálytanácsos úr megnyitván az értekezletet, konstatálja azon tényt, hogy a geológiai irodalomban eddig nincs egységes helyesírás s mert kívánatosnak tartja, hogy a m. k. földtani intézet kiadványaiban a helyesírás egységessé tésésék, az értekezlet ily irányú szabályok megállapítását tűzi ki.

Ennek folytán behatárolás és élénk eszmecsere után a következők határozottak.

A m. k. földtani intézet kiadványaiban a jövőben a következő helyesírási szabályok lesznek következetesen keresztül viendők:

1. A geológiai, petrográfiai és mineralógiai műnevek általában kis kezdőbetűvel irandók (pl. *júva*, *gránit*, *oligoklasz* stb.); s csakis egyes, kivételes esetben, ha azt a szerző erősen kívánja, engedhető meg a nagy kezdőbetű.

2. A paleontológiai nevek, azon esetre, ha azok mint egyes egyedek nevei a szokásos kettős névvel, vagy a sp. jelzővel, akár csoportosítva jegyzékben vagy egyenként a szövegben fordulnak elő, mindenkor nagy kezdőbetűvel (pl. *Cerithium margaritaceum*, *Congerina* sp.); ha azonban a szövegben, az elbeszélés szoros tagjaiként, nemi vagy családi nevek gyanánt fordulnak elő, ezek kis betűvel irandók (pl. *gaszteropodák*, *congeriák* stb.);

3. A paleontológiai fajnevek a latinos ortografiával irandók.

4. Az idegen nyelvekből átvett műnevekben, azon esetre, ha azok személytől, tartománytól vagy helynévtől erednek, az illető név helyesírása szorosan betartandó (pl. *Brochantit*, *aquitaniai emelet* stb.)

5. Az átvett műnevek, amennyiben az előbbi pont alá nem esnek, kivétel nélkül kihangsúlyozás szerint irandók (pl. *gipsz*, *kvarc*, *trachit*, *tektonika*, *paleontologia porfir*, *konglomerát*, *konkrécio*, *brecsencia*, *triasz*, *cocén* stb.).

Jegyezte HALAVÁTS GYULA. Láttá BÜCKH JÁNOS, HOFMANN KÁROLY, PETHŐ GYULA. A m. k. Földtani Intézet 193—1886. sz. ügyszíráta.

Ehhez a megállapodáshoz 1886 április hó 23-án hozzájárultak GESELL SÁNDOR, TELEGGI RÓTH LAJOS (aki az 5. pontot nem egészen helyesli), KALECSINSZKY SÁNDOR (akinek az 1. és 5. ponttal nézeteltérése van) és SCHAFARZIK FERENC (aki az 1. és 5. pontnál némi változtatást hajtana).

A bemutatott megállapodások az előadó szerint csaknem teljesen egyeznek a tervezetben kifejtett elvekkel. s így a bizottság is elfogadhatja mind az öt pontot.

A műszavak megmagyarosításának kérdéséről az előadó fölleveníti SZABÓ JÓZSEF-nek 1861-ben tett nyilatkozatát, amelyet mérsékelt és bölcs irányért még ma is követhetünk.

SZABÓ JÓZSEF¹ ugyanis az 1861 június 3-án tartott nyelvtudományi osztályülésben a következő akadémiai «véleménynyilatkozat» elfogadását ajánlotta:

«Kívánatos, hogy minden tudományok műszavai (terminológia) a jelzendő tárgyak jelentését szabatosan kifejezőleg s a nyelv szabályai kellő tekintetbe vételével megmagyaríttassanak. Ellenben a tudományok terjeszthetősége érdekében nem kívánatos, hogy a tudományok műnevei (nomenklatura, onomasztikon) általában megmagyaríttassanak.»

¹ Magyarítás a Természettudományokban, s különösen annak gyakorlati jelentősége. Olvasta a M. Tudom. Akadémiában május 13. 1861. SZABÓ JÓZSEF m. Akad. Lt. Hivatalos kiadás, Pest, 1861. 1—24. oldalú füzet.

SZABÓ szerint (9. old.): a tudományt nem a szókért műveljük, a nyelv csak közlekedési eszköz levén, itt fődolog a tudomány saját érdeke, s kell hogy ez adja az irányt. Majd ezeket mondja (23. old.): A természetbúvár állása kettős: egyik nemzeti s honi, a másik összvilági. Amannál fogva szent kötelessége a nemzeti s honi érdeket előmozdítani; emennél pedig bizonyos határon túl ő a tudomány egyetemes haladásának bajnoka, aki összvilági színvonalon áll.

SZABÓ JÓZSEF ezeket az elveket a következő mottóban foglalja össze:

Motto: «Magyarítsuk a kifejezéstant (terminológiát), de ne legyünk túlzók a nevezéktanban (nomenklaturában).»

A nagy magyar geológusnak félszázaddal ezelőtt tett eme lelkes szavaival zárom javaslatomat, kívánva, hogy minél előbb egyöntetű megállapodáshoz jussunk a magyar geológiai helyesírásban.»

Az előadott tervezettel kapcsolatban SZONTAGH TAMÁS dr. bizottsági elnök megemlíti, hogy SCHAFARZIK FERENC dr. úrral együtt már ő is résztvett egy természetrjai szótár készítésében. Nevezetesen a Középiszkolai Műszótárban pontról-pontra átnézte a természetrjai szavak helyesírását. Ez a munka szintén SIMONYI elvei szerint készült.

LÓCZY LAJOS az ügy tisztázása végett néhány kérdést vet föl. Az előadói tervezetben nincs szó a mellékneves képzőkről, hogyan írjuk pl. ezt: *erupciós* vagy *eruptívus*?

SCHAFARZIK FERENC szerint sem az egyik, sem a másik nem helyes; hamem az előadó, illetőleg SIMONYI ZSIGMOND felfogása szerint egyszerűen *eruptív*-nak kell írunk.

LÓCZY LAJOS kérdezi, hogyan írjuk ezeket: *konglomerátos* vagy *konglomerátumos*; *vulkános* vagy *vulkánikus*; *neptuni* vagy *neptunikus*; *paleozoós* vagy *paleozóikus*?

Az előadó szerint egyszerűsítő írásmódunk alapján. — minthogy a gyök-szók: *konglomerát*, *vulkán*, *neptun* és *paleozóikum* — ilyképen: *konglomerátos*, *vulkános* vagy *vulkáni*, *neptuni* és *paleozoós* — képződmények.

LÓCZY LAJOS felveti, hogy *devon* vagy *devoni* képződmény-e a helyes; szerinte: *devoni*, mert ha *ladini*-emeletről beszélünk, úgy következetesen: *devoni* és *recoarói* képződményekről kell szólanunk. Különben csak a nehézségekre akar ezzel a néhány kérdéssel célozni, a nélkül, hogy állást foglalna.

SCHAFARZIK FERENC ajánlja, hogy egyezzünk meg az *x*, *ch* és *q* betűk írásmódjában is. Szerinte az *x* és *ch* bizonyos esetekben megmaradhat, mint önálló betű, azonban a *q*-t állandóan *kv*-val írjuk. Ezt a bizottság egyhangúan elfogadja.

SZONTAGH TAMÁS elnök felteszi a kérdést, vajjon a bizottság általánosságban elfogadja-e az előadott tervezet elveit.

A bizottság az előadott tervezetet általánosságban egyhangúlag elfogadja, s ennek alapján rátér a részletek megvitatására.

A Földtani Közlöny 39. kötetének tárgymutatójában igen sok példát találunk a geológiai szavakra. Ez a tárgymutató annyival tanulságosabb céljainkra, mert LÖRENTHEY IMRE dr. főtitkár úr az akadémikus helyesírás szerint szerkesztvén a kötetet, a tárgymutató is ezt az írásmódot mutatja. Főképp az ásvány, kőzet- és a földtani nevek lajstroma tanulságos, amelyek közül az alábbi szavak kerülnek részletes megvitatás alá.

A bizottságtól elfogadott írásmódot az első rovatban a *dült* (*kurzív*) betűkkel írt szavak mutatják, míg a rendes (kurrent) szedésű szavak a régies, akadémiai módon írvák, illetőleg a kolozsvári természetvizsgálók írásmódját tüntetik föl.

<i>Abrázio</i> , abrasio.	<i>Cink</i> , tzink. zink, zincum.
<i>Akadémia</i> , accademia	<i>Cinóber</i> , einobrium, einobrium.
<i>Akhát</i> , achat, achates.	<i>Cirkon</i> , zirkon, circonium.
<i>Alpesek</i> , Alpok. (4.)	<i>Defláció</i> , deflatio.
<i>Alveolinás mészkő</i> , alveolina-mész.	<i>Delfin</i> , delphin.
<i>Ametiszt</i> , amethyst, amethystos.	<i>Dendrit</i> , dendritis.
<i>Amfiból</i> , amphibol, amphibolon.	<i>Diabáz</i> , diabas, diabasis.
<i>Amfibólos nefelin-bazanit</i> , amphibol-nepelin-basanit.	<i>Diasz</i> , dyas.
<i>Amiánt</i> , amiant, amiantus.	<i>Diorit</i> , dioritis.
<i>Ammoniak</i> , ammoniacum.	<i>Diorit-porphirit</i> , diorit-porphyrít, dioritis-porphyrítis.
<i>Analóg</i> , analogus.	<i>Diszkordans</i> , discordans.
<i>Andezit</i> , andesit, andesitis.	<i>Egírín</i> , ægirin.
<i>Andezit-breccsa</i> , andesit breccia.	<i>Ekvátor</i> , æquator.
<i>Andesek</i> , Andok. (5.)	<i>Elcolit-szenit</i> , elæolith syenit.
<i>Anglezit</i> , anglesit, anglesitis.	<i>Eocén</i> , eocæn.
<i>Anhidrit</i> , anhydrida.	<i>Epidot</i> , epidoton.
<i>Anortit</i> , anorthit.	<i>Eróziós völgy</i> , erosionalis völgy.
<i>Antiklinális</i> , anticlinale.	<i>Eruptiós</i> , eruptiós.
<i>Arzén</i> , arsen.	<i>Eruptív</i> , eruptivus.
<i>Aszfalt</i> , asphalt, asphaltus.	<i>Etna</i> , Aetna.
<i>Azbeszt</i> , asbest, asbestos.	<i>Eurázia</i> , Eurasia.
<i>Barit</i> , baryt (súlypát).	<i>Exakt</i> , exaktus.
<i>Bazalt</i> , basalt, basaltus.	<i>Fanerogám</i> , phanerogám.
<i>Bécsi medence</i> , Wiener medence.	<i>Fillit</i> , phyllit, phyllitis.
<i>Beril</i> , beryll, berillus.	<i>Flis</i> , flysch (kárpáti homokkő).
<i>Biotitos amfibol</i> , biotit-amphibol.	<i>Foszfór</i> , phosphor, phosphorus.
<i>Bórsav</i> , boriumsav.	<i>Foszfát</i> , phosphat.
<i>Breccsa</i> , breccia, breccesia, breccesia.	<i>Földgáz</i> , földgáz, moesárgáz, metán.
<i>Briozóás márga</i> , bryozá-márga.	<i>Geografus</i> , geograph.
<i>Campilli rétegek</i> , campillei rétegek (mert a helység: Campill).	<i>Geológus</i> , geológ.
<i>Cement</i> , cæmentum.	<i>Gipsz</i> , gyps, gypsum.
<i>Ciklus</i> , cyclus.	<i>Glaukofán</i> , glaucophan.
	<i>Glaukonit</i> , glauconit.

- Gleccser*, gletscher (jégár).
Globigerinás agyag, globigerina-tályag.
Gneisz, gnájsz, gneiss, gneissum.
Grafit, graphit, graphitis.
Gránát, granat, granatus.
Gránit, granito.
Granito-dioritos porfir, granitodiorites porphyrit.
Grauvakke, grauwacke.
Gyálu, Dealu, Dsálu (a hegy oláh neve).
Hiacint, hyacinthe, hyacinthus.
Higroszkóp hygroskóp, hygroskopium.
Hidrogén, hydrogenium.
Hidrografia, hydrographia.
Hidrokémia, hydrochemia.
Hipersztén, hypersthen.
Hiperszténes augítos andezittufa, hypersthen-augit-andesittufa.
Hippuritos mészkő, hippuritmész.
Homogén, homogeneous.
Induktív, inductiv, inductivus.
Izoklinális, isoclinale.
Izomorfi, isomorphi, isomorphus.
Kalcédon, kaltzédon, chalcedon, chalcedonius.
Kalcit, calcit, calcitis (leghelyesebben : mézspát).
Kalkopirit, chalkopyrit.
Kambrium, cambrium.
Karbon, carbon,, carbonium (kőszén-korszak).
Karneol, carneol, carneolus.
Karniai, karni, krajnai emelet.
Kenozói kor, kainozoicum.
Kémia, chemia.
Klinométer, clinometer.
Klorid, chlorid, chlorida.
Klorit, chlorit, chloritis.
Kobált, kobált, cobaltum.
Kokkolit, coccolith.
Kongériás-rétegek, Congeria-rétegek.
Konglomerát, conglomeratum.
Konkordáns, concordans.
Konkrét, concret, concretus.
Kontinens, continens.
Korál, korall, corallium.
Korrázio, corrasio.
Korrekt, correctus.
Kréta-korszak, creta, cretaceum.
Krinoideás mészkő, crinoidea mész.
Kriptogám, kryptogám, cryptogamius.
Krizolit, chrysolith, chrysolithos.
Krizopráz, chrysopras, chrysoprasos.
Krisztallografus, crystallograph.
Króm, chróm, chromium.
Kukurbéta, Cucurbata (hegytető neve).
Kvarc, quartz, quarzum.
Kvarcos porfir, quarzporphyr.
Leukoxén, leucoxen.
Lidit, lydit.
Limnokvarcit, limnoquarzit.
Löss, löess.
Malachit, malachytis.
Mangán, manganum.
Melafir, melaphyr.
Metán, methan (földigáz).
Mikroszkóp, mikroskóp, microscopium.
Mineralógus, mineralóg.
Miocén, miocæn, miocän.
Molibdén, molybdän, molybdena.
Molasz, molasse.
Muszkovit, muscovit.
Múzeum, museum.
Nafta, naphta.
Negatív, negativus.
Neolit, neolith.
Nitrogén, nitrogenium.
Norikumi, Noriai, Nori-emelet.
Nummulitos mészkő (gyöke : nummulit), nummuliteses mész.
Obszidián, obsidian, obsidianus.
Oligocén, oligocæn, oligocän.
Oligoklász, oligoklas, oligoklasis.
Opál, opalus.
Ortoklász, orthoklas, orthoklasis.
Oxid, oxyd, oxyda.
Oxigén, oxygenium.
Palcolit, palæolith.

<i>Paleontológus</i> , palæontolog.	<i>Szenon</i> , senonien, emelet.
<i>Paludinás-réteg</i> , paludina-réteg.	<i>Szeptáriás-agyag</i> , Septaria-agyag.
<i>Feneplén</i> , peneplain.	<i>Szericit</i> , sericit.
<i>Permi korszak</i> , perm v. permiai korszak.	<i>Szfalerit</i> , sphalerith.
<i>Pikrit</i> , picrit, picritis.	<i>Sziderit</i> , siderit (leghelyesebben : vas- pát).
<i>Pirit</i> , pirit, pyrit, pyritis.	<i>Szienit</i> , syenit.
<i>Pirocén</i> , pyroxén, pyroxenon.	<i>Szinklinális</i> , synclinale.
<i>Plagioklasz</i> , plagioklas.	<i>Szilur</i> , silur.
<i>Plató</i> , plateau (helyesen : <i>fönsík</i>).	<i>Szírtes mészkő</i> , szirtmész.
<i>Pleisztocén</i> , pleistocæn (dilúvium).	<i>Szittyá-emelet</i> , scytha emelet.
<i>Pliocén</i> , pliocæn.	<i>Szulfát</i> , sulphat, sulphas.
<i>Porfir</i> , porphyr, porphyrites.	<i>Tektónikus-völgy</i> , tektonikai völgy.
<i>Pozitív</i> , positiv, positivus.	<i>Terciér</i> , tertiär (harmadkorszak).
<i>Produktív</i> , productiv, productivus.	<i>Terrasz (teras)</i> , terrasse.
<i>Raetia</i> , Rhätia, Rätium.	<i>Típusos</i> , typikus.
<i>Riolit</i> , rhyolith.	<i>Topáz</i> , topas, topazius.
<i>Riolitbreccsa</i> , rhyolithbreccia.	<i>Trachit</i> , trachyt, trachytis.
<i>Rubin</i> , rubinus.	<i>Transzgresszió</i> , transgressio.
<i>Smaragd</i> , smaragdus.	<i>Triász</i> , trias.
<i>Sotzka-i rétegek</i> , Sotzka-rétegek.	<i>Tufa</i> , tuff.
<i>Szafir</i> , saphyr, saphyrus.	<i>Turmalin</i> , turmalinus.
<i>Szanidin</i> , sanidina.	<i>Vulkáni</i> , vulkános, vulkánikus hatás.
<i>Szarmáciai szarmata</i> (emelet).	<i>Vizmut</i> (vagy <i>bizmut</i>), wismuthum.
<i>Szekeréció</i> , secretio.	<i>Zeolit</i> , zeolith, zeolithus.
<i>Szelenit</i> , selenites.	

Az itt felsorolt szavak mintájára fogja a bizottság a Geológiai Szakszótárt kidolgozni. Az egyes szakok szavait, kifejezéseit a feldolgozó szakemberek röviden meg is magyarázzák, úgy hogy a tervbe vett szótár nemcsak a szavakat s kifejezéseket, hanem fogalmukat s rokonszávaikat is megmagyarázza. Az ily módon kidolgozott helyesírás azután kötelező lesz a Magyarhoni Földtani Társulat összes irataiban, s a Földtani Közlönyben, azonkívül a m. k. Földtani Intézet összes kiadványaiban. (6.)

Az egyes szakok kidolgozását a következőkép osztja fel a bizottság: 1. az ásványkémia, ásványtan és kőzetten körét MAURITZ BÉLA dr.; 2. a bányageológiát és a sztratigrafiát PÁLFY MÓR dr.; 3. az általános földtant SCHAFARZIK FERENC dr.; 4. a hegyszerkezetant (tektonikát) LÓCZY LAJOS dr.; 5. az őslénytant PAPP KÁROLY dr.; 6. a talajtant és az agrotogeológiát TREITZ PÉTER fogja kidolgozni.

Az elnök megköszönve a bizottsági tagok szíves közreműködését, s a nagy munkához kitartó munkakedvet és sikert kívánva, az ülést berekeszti.

Kelt Budapesten. 1910 december hó 10-én.

PAPP KÁROLY dr.
a bizottság előadója.

SZONTAGH TAMÁS dr.
a bizottság elnöke.

LÓCZY LAJOS dr.
MAURITZ BÉLA dr.

TREITZ PÉTER

PÁLFY MÓR dr.
SCHAFARZIK FERENC dr.

a geológiai szakszótárt készítő bizottság tagjai.

Kiegészítés.

A szóbanforgó jegyzőkönyvet véleményezés végett bemutattuk SIMONYI ZSIGMOND dr. úrnak, a budapesti egyetemen a magyar nyelvtudomány ny. r. tanárának s a Magyar Nyelvőr szerkesztőjének, aki erre a következő levélben volt szíves válaszolni:

«Igen tisztelt Elsőtitkár Úr! Nagyon köszönöm a szíves bizalmat, s itt küldöm vissza a jegyzőkönyvet néhány megjegyzéssel. Örömmel üdvözlöm mind a szakszótárak tervét, amelyekre olyan égető szükség van (kár, hogy a rég készülő növényműszótár oly soká késik), mind pedig a helyesírásra vonatkozó megállapodásait. Ezekhez elejétől végéig hozzájárulhatok.

Megjegyzéseim a következők:

(1.) Az iskolai helyesírásban említett közbeeső, mérsékelt álláspont tulajdonkép nem az én álláspontom, hanem a hivatalos helyesírás szó szerinti szövege. A Közoktatási Tanács ebben nem akart annyira menni, mint én.

(2.) Az utóbb idézett szélső álláspont tulajdonkép az én álláspontom is.

(3.) Az ismertebb külföldi városok magyaros írásmódja nagyon helyes.

(4, 5.) *Alpok, Andok* tudákos nyelvigazítás. *Alpesek* a régi megszokott alak. Furesa a Révai-lexikonban *alpi* gazdaság, *alpi* ibolya stb. e. h. alpesi. Olyan okoskodással hiba volna ez is: *akták, noteszek*, mert *acta* és *notes* már többes szám. S még nagyobb hiba volna *Egyiptom* és *paradicsom*, mert hisz *Aegyptum* és *paradysum* már *tárgyeset* a latinban; az alanyeset: *Aegyptus, paradysus*.

(6.) Hogy a jövőben úgy a földtani társulat, mint a földtani intézet a bemutatott megállapodások szerint fog írni, azt nagyon helyeslem.

Kiváló tisztelettel, Budapesten 1911 június hó 4-én. kész hive:

SIMONYI ZSIGMOND.»

B) Társulati jegyzőkönyvek.

1. Jegyzőkönyv az 1911 június 7-én tartott szakülésről.

Az ülés a m. k. földtani intézet előadótermében délután 5 órakor kezdődik.

Elnök: SCHAFARZIK FERENC dr. műegyetemi tanár. Jelen vannak: DIAMANT JENŐ és HALAVÁTS GYULA vendégek. Azonkívül: ASCHER ANTAL, BALOGH MARGITKA dr., DICENTY DEZSŐ, ILLÉS VILMOS, LÁSZLÓ GÁBOR, MACHAN OTTÓ, MAROS IMRE, MÉHES GYULA dr., PALKOVITS JÓZSEF, PAPP KÁROLY dr., PÁLFY MÓR dr., PÁVAY-VAJNA FERENC dr., SCHRÉTER ZOLTÁN dr., SIEGMETH KÁROLY dr., STRÖMPL GÁBOR, SZONTAGH TAMÁS, TELEGDI ROTH KÁROLY, TELEGDI ROTH LAJOS, TREITZ PÉTER, VIZER VILMOS, ZIMANYI KÁROLY dr. tagok.

Elnök az ülést megnyitván megemlékezik a társulatot a napokban ért csapásokról. Nevezetesen f. évi június hó 1-én meghalt KALECSINSZKY SÁNDOR m. kir. fővegyszer Budapestén, s alig pár nappal rá, június hó 4-én Karlsbadban UHLIG

VIKTOR bécsi egyetemi tanár. Mind a két férfi oszlopos tagja volt társulatunknak, mindkettő a SZABÓ-ÉREM tulajdonosa, tehát a legmagasabb magyar geológiai kitüntetés birtokosa. Sajátságos véletlen, hogy mindkét kiváló férfi 54 éves korában, rövid időközben követte egymást a sírba.

Elnök feliívja az elsőtitkárt az új tagok bejelentésére, amire PAPP KÁROLY dr. elsőtitkár névszerint felsorolja a f. évi május 3-iki választmányi ülésben megválasztott hat új tagot. Elnök üdvözlő PAPP KÁROLY dr. elsőtitkárt nemrég kapott kiüntetésé alkalmából.

Ezután elnök felkéri KORMOS TIVADAR dr. rendes tagot, hogy a Toscanai pliocén-esontokról s a baranyavármegyei preglaciális faunáról bejelentett előadásait tartsa meg.

Erre KORMOS TIVADAR dr. állami geológus hosszabb külföldi tanulmányútjának egyik részletéről tartott beszámolót és a tőle Toscanában gyűjtött igen becses pliocén-esontmaradványokat mutatta be, amelyek semsei SEMSEY ANDOR dr. főrendiházi tag nagylelkűségéből a kir. földtani intézet gyűjteményét fogják gazdagítani. Ezután egy baranyamegyei preglaciális faunát ismertetett KORMOS dr., mely az angolországi Norfolk grófságban előforduló «forestbed» faunájával egyidős és azzal származástani kapcsolatban van. Ez a fauna újabb bizonyíték arra nézve, hogy a pliocén és a pleisztocén időszak egymással fokozatos átmenetekkel összefüggnek s köztük éles határ nem vonható. Előadó a bemutatott csarnotai leletek kapcsán kiemeli, hogy az, amire a puhatestű fauna eddig nem adott felvilágosítást, most már a gerincesek segítségével megállapítható. KORMOS eddigi tanulmányai szerint ugyanis egy preglaciális, egy glaciális és egy posztglaciális időszak teljes biztossággal megkülönböztethető.

SCHAFARZIK FERENC dr. elnök hozzászólásában örömét fejezi ki a felett, hogy előadónak sikerült a magyarországi pleisztocén időszakot három szakaszra tagozni. Minthogy erre előadónak fontos bizonyítékai is vannak, az ő tanulmányai nagy haladást jelentenek a hazai pleisztocén kor ismeretében.

Ezután elnök felkéri TELEGDY ROTH KÁROLY dr.-t, hogy a) Újabb pliocén esontolelet Ajnácskőn s b) Eger vidékének harmadkori rétegei című előadásait mutassa be. TELEGDY ROTH KÁROLY dr. az ajnácskői Kővágógödörből kikerült (KORMOS TIVADAR dr. közelítő meghatározása szerint) *Rhinoceros etrus us* FALCON. alsó állkapcsát mutatta be a szakülésnek, valamint ugyancsak az ajnácskői esontos árkokból származó *Mastodon arvensensis* CROIZ. et JOB. fogat és egyéb esontokat s az *Anodonta* nov. sp. szép példányait; ismertette továbbá a leletek geológiai előfordulási körülményeit.

Azután Eger vidékének ó-harmadkori képződményeivel foglalkozott, amelyekből LEGÁNYI FRIGYES úr ajándéka folytán szép kővületanyag került a m. kir. földtani intézet birtokába. A képződmények DK-i, az alaphegység felé mind meredekebb dűléssel fölülről lefelé itt a következők: 1. alsó oligocén (kiscelli) agyag jellemző foraminifera faunával, az érseki téglavetőben; 2. alsó oligocén (budai) márga *Pecten Bronni* MAG.-el, sok halmaradvánnyal és növényi maradványokkal, a Kiseged aljában az út mellett; 3. a Kis- és Nagyeged mészköve és márgája, mely a Kisegeden 45° alatt DK-nek dülő júrakorú mészkövön fekszik. Ebből származik a kővületek legnagyobb része, a részletes helyszíni tanulmányok még hiányoznak.

A budai márga alatt a Kisegeden, továbbá Noszvaj mellett glaukonitszemeket (apró nummuliteseket) tartalmazó márga van *Clypeaster Breunigi* LAUBE, *Ostrea gigantea* SOL., *Ostrea (Gryphaea) Brongniarti* BRONN, *Pecten biarrizensis* D'ARCH., *Pecten corneus* SOW., *Spondylus* sp., *Puna* sp., *Arca* sp., *Crassatella* sp., *Pleurotomaria* sp., *Calyptrea cf. striatella* NYST., *Strombus* sp., *Rostellaria* sp., *Ficula*

cf. priabonensis OPPH. fajokkal, melyek jórészt a budavidéki orthophragminás mészkő és a priabonai rétegek alakjaival közösek. Úgy látszik, a Kiseged e glaukonitos mészmárgája csak lokális fácies, mert a LEGÁNYI-féle kövületek között előfordulnak glaukonittól mentes mészkő anyagú *Schizaster vicinalis* AG., *Spondylus Buchi* PHIL., *Rostellaria goniohora* BELL., *Ranina Reussi* WOOD. kőbelek, — valószínűleg a Nagyegedről, hol a glaukonitos márga úgy látszik hiányzik, — melyek ugyancsak a budavidéki orthophragminás mészkő szintjét jelzik. Sőt a *Chama cf. vicentina* FUCHS, *Venus Aglaurae* BRONG. sp. (egy a solymári hárshegyi homokkőből származó példánnyal azonos), *Hemicardium difficile* MICHX. aff., glaukonittól mentes mészkőanyagú kőmagok a vicensai Gomberto, Laverda és Sangonini rétegeinek legjellemzőbb alakjai, tehát az alsó oligocén egyik fáciesét jelzik. Többnyire nummuliteseket is tartalmazó mészkőanyagú kőmagok: *Natica caepacea* LAM., *Natica sigaretina* LAM., *Lucina mutabilis* LAM., *Crassatella cf. curata* DESH. minden bizonnyal a mélyebb rétegekből, jellemző középső eocén alakok.

A gazdag kövületanyagból fölemlítendő még két fúrókagyló, ú. m. a *Lithodomus hortensis* VIN. d. REGN. kőmagja és *Lithodomus sublithophagus* D'ORB. aff. lenyomata sárgás zoogén mészkőben. Az egri vincellériskola kútjából glaukonitos homokkőben lévő gazdag és gyönyörű megtartású fauna került LÖRENTHEY tanár úr birtokába, ennek földolgozási jogát ő önmagának tartja fenn. Egyelőre semmit sem tudunk még e faunáról, de előadó valószínűnek tartja, hogy a nevezett előfordulás az Egeden lévő rétegsor valamelyik tagjának lokális fácies. KOCSIS JÁNOS (a Földt. Közl. XXI. és XXX. kötetében) az egervidékiektől legnagyobbbrészt eltérő fácieseket mutatott ki Kisgyőr és Diósgyőr vidékén. A Bükk hegység déli oldalának paleogén képződményei tehát a budavidékiekhez való föltűnő hasonlatosságuk és a fáciesek gazdag váltakozása miatt különösen érdekesek és előadónak legközelebb folytatandó részletes kutatásai előreláthatólag szép eredményeket fognak hozni.

TELEGDI ROTH KÁROLY előadásához hozzászólott KORMOS TIVADAR, aki hozzászólásában sajnálatának ad kifejezést azon, hogy az ajnácskői csontok legnagyobb része eddig Bécsbe került. Annál örvedetesebb ez a szép lelet, amelyet hozzászóló az arnóvölgyi *Rhinoceros etruscus*-szal azonosnak tart. A *Rhinoceros Schleiermachi* régebbi típust képvisel és Ajnácskőn aligha fordul elő. A pannoniai és levantei emeletek szintézése a gerincesek segítségével sokkal biztosabban eszközölhető, mint a gerinctelenekkel.

SCHAFARZIK FERENC elnök előadja, hogy néhány éve ő maga is járt Ajnácskőn bold. PETHŐ GYULÁVAL, amikor is főleg a bazaltokat tanulmányozta, de egyszersmind a csontos árkokat is. Kiemeli, hogy a csontok nemcsak a legalsó homokrétegben vannak, hanem a bazalttufa közé telepedett homokrétegben is. Anodonta cserepeket tartalmazó homokot ő is ismert a magasabb rétegekből, valószínűnek tartja, hogy az előadó által bemutatott és PÁVAY ELEK gyűjtötte szép Anodonta példány is a homokból való és nem abból a tufarétegből, honnan előadó az ő példányait gyűjtötte, erre enged következtetni a kövületet kítóító kőzetanyag. Az előadás második részére vonatkozólag megjegyezte, hogy a Bükk-hegység paleogén képződményeivel bold. HANTKEN MIKSA is foglalkozott, de munkája nem látott napvilágot. Később KOCSIS JÁNOS folytatta a dolgot, de az ő tevékenysége is megrekedt. Örül, hogy előadó ehhez a szép földadathoz fogott és különösen az oligocén képződmények taglalása és a budaiakkal való párhuzamosítása engednek szép eredményeket remélni.

Elnök ezután felkéri PÁVAY-VAJNA FERENC dr.-t előadásának megtartására. PÁVAY-VAJNA FERENC dr. a fényes kavicsokról igen érdekes szabad előadásban számol be. Az előadó kísérleti eredményeivel bizonyítja be, hogy a hazánkban

is nagyon sok helyen előforduló fényes kavicsok egy részének fényességét a széltől tovasodott homok idézte elő a pliocénben és pleisztocénben. Ugyancsak eredményesen kísérletezett arra vonatkozólag is, hogy a kőzetfelületekre hulló homok lapokat és éleket formálhat azokon. Fossilis és recens madaraktól származó gyomorkavicsokat mutat be, amelyek szintén fényesek a gyomorban lefolyó nagy súrlódás következtében.

Végül a pleisztocénből származó fényes kavicsokon kívül még egész sorát mutatta föl a felső-krétából, mediterrán, szarmata és pannóniai emeletek üledékeiből, amelyek egyrésze valószínűleg nem deflációs kavics. Ezekre vonatkozó megfigyeléseit és kísérleteit az előadó még nem fejezte be s fontos eredményeket vár a klimatológiai és fácies viszonyokat illetőleg.

PÁVAY-VAJNA FERENC dr. előadásához hozzászólt SCHAFARZIK FERENC elnök, aki a felrajzolt homokejtő készülékre vonatkozólag kérdést intézett az előadóhoz, hogy a homok hatásának erejét nem-e lehetne fokozni, s a természeti viszonyoknak megfelelőbbé tenni? Továbbá, ha az előadó tanulmányait még szándékozik folytatni ebben az irányban, tanulmányozásra felajánlja a József-műgyetem ásványkőzet gyűjteményében levő fényes zátonykőzet-darabokat. Ezeket PEKÁR GYULA ajándékozta a nevezett gyűjteménynek és a Nilus úgynevezett Ezerszigetének kataraktjaiból valók.

Az előadó megköszöni a felajánlott tárgyakat és megjegyzi, hogy a homok esését fokozni nem állott módjában, de majdnem fölösleges is, mert így állandóan sok homokot lehet a kőzetfelületekre hullatni s ez pótolja a természetben nagyobb erővel, de csak időnként és kevesebb mennyiségben hulló homok munkáját.

2. Jegyzőkönyv az 1911 június hó 7-iki választmányi ülésről.
Az ülés a m. k. földtani intézet előadó termében estéli fél nyolc óraker kezdődött.

Elnök: SCHAFARZIK FERENC dr. műgyetemi tanár. Jelen vannak: ASCHER ANTAL, PAPP KÁROLY, PÁLFY MÓR, SZONTAGH TAMÁS, TELEGGI ROTH LAJOS, TREITZ PÉTER, ZIMÁNYI KÁROLY.

Elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére PÁLFY MÓR dr. és TREITZ PÉTER választmányi tagokat felkérve, felhívja az elsőtitkárt titkári jelentésének megtételére.

PAPP KÁROLY dr. elsőtitkár a következőket jelenti:

„Tisztelt Választmány! Van szerencsém jelenteni, hogy az 1911 május 3-iki választmányi ülés óta rendes tagokul jelentkeztek:

1. GÁBOR IGNÁC nevelőintézeti tulajdonos Budapest, ajánlja a titkárság.
2. FENICHEL SAMU vállalkozó Nagyenyed, ajánlja a titkárság.
3. FODOR SÁNDOR gyáros Budapest, ajánlja: SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök.
4. OELHOFER GYULA vegyész s forrástechnikus Budapest, ajánlja: SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök.
5. MARX és MÉREI műszergyárosok Budapest, ajánlja a titkárság.
6. MARTIÁN JULIÁN nyug. honvédszázados és gyáros Naszód, aj. a titkárság.
7. WESZELSZKY GYULA egyetemi tanársegéd Budapest, ajánlja: EMSZT KÁLMÁN dr. r. tag.»

A felsorolt urakat a választmány egyhangúlag rendes tagoknak választja.

Elnök jelenti, hogy ILOSVAY LAJOS dr. választmányi tag úr a mai ülésről kimentette magát. Tudomásul szolgál.

SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök üdvözlí PAPP KÁROLY dr. elsőtitkárt azon alkalomból, hogy Öfelsége őt a Ferenc József-rend lovagkeresztjével kitüntette.

Elsőtitkár köszöni a szíves üdvözlést.

Elnök szomorúan jelenti, hogy a napokban társulatunkat kétszeres vesz-

teség érte KALECSINSZKY SÁNDOR dr. örökítő s választmányi tag és UHLIG VIKTOR dr. rendes tag elhalálozásával.

1. F. év június 1-én 54 éves korában meghalt KALECSINSZKY SÁNDOR dr., társulatunk választmányi tagja és a SZABÓ JÓZSEF-emlékérem tulajdonosa. Társulatunknak 1882 óta rendes, 1902 óta örökítő tagja, azonkívül választmányi tagunk is volt. Haláláról választmányunk nevében gyászjelentést adtunk ki, amelyre számos részvétíratot kaptunk, többek között a Salgótarjáni Kőszénbánya R.-T., az Északmagyarországi Egyesített Kőszénbánya és Iparvállalat R.-T., az Esztergom-Szászvári Kőszénbánya R.-T., a Felsőmagyarországi Bánya- és Kohómű R.-T.-től s HEGEDÜS KÁROLY udvari tanácsostól, aki a m. k. állami felső ipariskola igazgatósága s tanári kara részvétét küldötte. Ravatalára választmányunk nevében koszorút helyeztünk a «Szabó-érem tulajdonosának, a Magyarhoni Földtani Társulat választmánya» felirattal és sírjánál SCHAFARZIK FERENC dr. elnök maga mondott megindító gyászbeszédet.

Bécsből kapjuk a következő megható részvétet: «EDUARD SUESS. Wien II/2, Afrikanergasse 9. Telephon 17,713. 23. Juni, 1911. Hochgeehrte Herren! Mit tiefem Bedauern habe ich die Nachricht von dem Hinscheiden Ihres ausgezeichneten Dr. S. KALECSINSZKY erhalten. Seine Untersuchungen über warme Seen sichern ihm dauernd eine Stelle in der Geschichte unserer Wissenschaft. Die Schrift ist zu wenig bekannt geworden. Wäre ich nicht so alt, so würde ich Sie bitten, mich bei dieser traurigen Gelegenheit zur Publication (Republication) des wesentlichen Inhaltes zu bevollmächtigen. Ich bin aber gar nicht mehr leistungsfähig; so sollte wohl einer Ihrer Herren in Budapest dem Verblichenen in irgend einer deutschen oder französischen wiss. Zeitschrift diese letzte Ehre und zugleich der Wissenschaft einen Dienst erweisen. In vorzüglicher Hochachtung: SUESS.»

Az Olasz Geológiai Társulat elnöksége a következő részvétíratot intézte a választmányhoz:

«Roma (Via S. Susanna 1.) VI. 20. 1911. Il Presidente della Societa Geologica Italiana invia l'espressione della più profonda condoglianza.»

2. Elhunyt továbbá UHLIG VIKTOR dr., a bécsi egyetemen a geológia tanára június hó 4-én Karlsbadban, ugyancsak 54 éves korában. Temetése épen a mai délután van Prágában. UHLIG tanár 1891 óta társulatunk rendes tagja s 1903 óta a SZABÓ JÓZSEF-emlékérem tulajdonosa volt.

UHLIG VIKTOR elparentálására a választmány a jövő évi közgyűlés alkalmából SCHAFARZIK FERENC dr. elnököt kéri föl, aki ezt el is fogadja.

3. KALECSINSZKY választmányi tag halálával megüresedett 1 választmányi tagsági hely. Minthogy alapszabályaink 18. §-a szerint a társulat ügyeit a 12 választmányi tag intézi, indítványozom, hogy régi gyakorlat szerint a csonkán maradt választmány pótlására méltóztassék behívni az 1912. év végéig, az 1010 febr. 10-iki közgyűlésen, a be nem jutott tagok közül legtöbb szavazatot nyert TIMKÓ IMRE r. tagot, aki (a Földtani Közlöny 1910. évi kötetének 67. oldalán közölt és hitelesített jegyzőkönyv szerint) 21 szavazatot kapott.

A választmány a megüresedett választmányi tagsági helyre TIMKÓ IMRE m. k. osztálygeológust behívni elrendeli.

4. BÜCKH JÁNOS szobrára a mai nappal bezárólag készpénzben begyűlt 3861 K 80 f. amely összeg a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Baross-téri fiókjában van elhelyezve. A szépen haladó gyűjtés örvendetes tudomásul szolgál.

SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök, mint a gyűjtő-bizottság elnöke, a szépen beérkezett adományok láttára elérkezettnek hiszi az időt arra, hogy a szobor készítéséhez hozzáfogjunk. A választmány szűkebbkörű bizottságot küld ki a szobor

ügyében s ennek elnökül SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnököt, s tagjaiul SCHAFARZIK FERENC elnököt, TELEGDI ROTH LAJOS választmányi tagot s PAPP KÁROLY dr. elsőtitkárt küldi ki. A szobor-alap lehetőleg egészében a szoborra fordítandó, az esetleges fölöselet azonban a földtani társulat vagyonához vagy valamely alapjához lehet csatolni.

5. SZONTAGH TAMÁS másodelnök jelenti, hogy a SZABÓ-érem odaítélésére kiküldött bizottságnak mind a hat tagja elfogadta a megbízást.

Ezekután elsőtitkár a következőket jelenti:

6. «A beérkezett ügyiratok közül van szerencsém benyújtani POSNER és FIA átiratát, amely szerint Magyarország geológiai térképéből 75 drbot talált s ezt darabonkint 4 K árban hajlandó átengedni. Az elnökség határozata alapján a szóbanforgó térképeket 300 K árban megvásároltam s darabját a magyarázó szöveg-gel együtt 22 K-ban állapítottam meg.» Tudomásul szolgál.

7. «TREITZ PÉTER vál. tag úr kívánságára a nemrég május hó 28. és 30-ika között észlelt porfelliők ügyében a napilapokban felhívást intéztem a közönséghez s eddigél 9 válasz érkezett. TREITZ PÉTER a porfelliők vonulásáról kimerítő tanulmányt tervez.» Általános örvendetes helyesléssel tudomásul szolgál.

8. «A geológiai szakszótárt előkészítő bizottság jegyzőkönyvét kiszedetve, ezt a bizottsági elnök úr felhatalmazásával elküldtem SIMONYI ZSIGMOND egyetemi tanár úrnak, a Magyar Nyelvőr szerkesztőjének, aki számos megjegyzéssel kísérte a tanulmányt s a megállapodásokhoz elejétől végig mindenben hozzájárult.» Örvendetes tudomásul szolgál.

9. A Magyar Gazdaszövetség jún. 21-iki kecskeméti nagygyűlésére a választmány a Társulat képviselőjéül TREITZ PÉTER választmányi tagot kéri fel, aki ezt el is fogadja.

10. A földtani társulat június 4—6-ika között, a pünkösdi ünnepekben, LÓCZY LAJOS dr. úr vezetésével, sikerült kirándulást rendezett a Balaton vidékére. A kirándulás rendezéseért SZONTAGH TAMÁS dr. indítványára a választmány LÓCZY LAJOS választmányi tag úrnak jegyzőkönyvi köszönetet szavaz. Ugyancsak jegyzőkönyvi köszönettel adózik a választmány SEMSEY ANDOR dr. tiszteletbeli tag urnak a kirándulás anyagi támogatásáért.

Több tárgy hiányában elnök az ülést esti 8 órakor berekeszti s a választmányi tagoknak kellemes nyaralást kíván.

A kecskeméti földrengés.

Folyó évi július hó 8-án, szombaton hajnali 2 óra után hatalmas földrengés reszkettette meg a Duna-Tisza közét. Szabadkától csaknem Vácig minden község megérezte a rengést, amelynek legnagyobb ereje azonban Kecskemét és Cegléd között mutatkozott. Kecskeméten hajnali 2 óra 6 perckor három erős lökés rázta meg a földet, dübörgés és csattogás kíséretében. Több mint ezer ház megsérült s temérdek kémény ledült. Kecskemét büszkesége: a remek városháza is megrongálódott, s a benne levő múzeum is sok kárt szenvedett. **KADA ELEK** polgármester féltve őrzött kincsei: a prehisztorikus edények és urnák összevissza töredezték. Tudvalevő, hogy Kecskemétet mintegy öt év óta gyakran megkeresi a földrengés. A július 8-iki rengés sem jött egészen váratlanul. Emlékezzünk csak vissza, hogy a június 21-iki kecskeméti nagy-gyűlésre készülődő gazdákat, már a múlt hónapban, földrengéssel ijesztgették az anti-agrárius lapok.

A Nagy-Magyar-Alföld süllyedése, amit **Lóczy Lajos** egyetemi előadásában húsz év óta hirdet, feltartóztathatlanul halad előre, s a tektonikus erők megrázzák alföldünk peremét, jelezve, hogy a geológiai folyamatok nemcsak a múltban történtek, hanem a jelenben is kérielhetetlen következetességgel működnek!

A földrengés tüneményeinek s utóhatásainak tanulmányozására **Lóczy Lajos** dr. egyetemi tanár, mint a m. kir. Földtani Intézet igazgatója, már harmadnap Kecskemétre utazott és **KADA ELEK** polgármester, **Kacsóh Pongrác** tanár, **Ballenegger Róbert** és **Réthly Antal** támogatásával azon iparkodik, hogy a szomorúan nevezetes rengésről úgy geológiai, mint fizikai szempontból minél tökéletesebb képet nyújtson a tudománynak. Ezekről a vizsgálatokról Közlönyünk legközelebbi számában kimerítő ismertetést hozunk.
